

PRIMARY EDUCATION TEACHERS AND SCHOOL REFORM IN THE EDUCATIONAL FIELD OF MAN AND THE WORLD OF WORK

Danka LUKÁČOVÁ*, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenská republika

Hilda HYNEKOVÁ, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenská republika

Prijato: 20. 5. 2025 / Akceptováno: 25. 5. 2025

Typ článku: výskumný článok

DOI: 10.5507/jtie.2025.007

Abstract: The article is aimed at investigating the views of primary education teachers on their professional preparedness to teach the planned curriculum of the subject of man and the world of work. As a research instrument we chose a questionnaire of our own design, which was distributed in electronic form to all fully organized primary schools in the Slovak Republic (1 186 schools). We found that the respondents in the thematic unit Paper and Cardboard rate their professional competences the best. At the other end of the spectrum are the thematic units in which respondents did not rate their competences so positively. These are the thematic units Metals, Plastics and Structures around us. The results of the questionnaire provide valuable information about the competences of primary education teachers in the educational area of Man and the World of Work, which should be taken into account when implementing curriculum reform in practice.

Key words: curriculum reform, primary education, questionnaire, teacher, man and the world of work.

UČITELIA PRIMÁRNEHO VZDELÁVANIA A ŠKOLSKÁ REFORMA VZDELÁVACEJ OBLASTI ČLOVĚK A SVET PRÁCE

Abstrakt: Práca je zameraná na zisťovanie názorov učiteľov primárneho vzdelávania na ich odbornú pripravenosť vyučovať plánované kurikulum predmetu človek a svet práce. Ako výskumný nástroj sme zvolili dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý bol distribuovaný v elektronickej forme na všetky plnoorganizované základné školy v SR (1 186 škôl). Zistili sme, že najlepšie hodnotia svoje odborné kompetencie respondenti v tematickom celku Papier a kartón.. Na opačnom konci spektra sú tematické celky,

*Autor pro korespondenci: dluvacova@ukf.sk

v ktorých nehodnotili respondenti svoje kompetencie takto pozitívne. Sú to tematické celky Kovy, Plasty a Konštrukcie okolo nás. Výsledky dotazníka poskytujú cenné informácie o kompetenciách učiteľov primárneho vzdelávania vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce, ktoré by mali byť zohľadnené pri implementácii kurikulárnej reformy do praxe.

Kľúčové slová: kurikulárna reforma, primárne vzdelávanie, dotazník, učiteľ, človek a svet práce.

1 Úvod

Sledovanie zmien v školskom systéme počas jeho premeny je vždy veľmi poučné. Umožňuje nám vidieť, či a ako sa v školách prejavili vplyvy európskej vzdelávacej politiky, ako na tieto podnety reagovali štátne orgány, učitelia, odborníci aj rodičia (Kresila, 2010). Školskú reformu môžeme podľa Prokopa (2009) chápať ako úradne nariadenú zmenu v školskom systéme. Znamená to, že ide o zmenu, ktorú zavádza štát, a ktorá sa týka fungovania škôl, organizácie vyučovania alebo napríklad prístupnosti vzdelávania. V minulosti boli tieto reformy časté, najmä v období politických alebo spoločenských zmien. Podľa autorov Průcha, Walterová a Mareš (2009) prebiehali v posledných desaťročiach v mnohých vyspelých krajinách rôzne školské reformy, ktoré sa zameriavali najmä na zmenu učebných plánov (kurikula), zlepšenie dostupnosti vzdelávania pre všetkých, zabezpečenie rovnosti príležitostí.

Aj v okolitých krajinách (Poľsko, Česká republika) prebiehali v ostatných rokoch školské reformy. Vo týchto krajinách je základné vzdelávanie rozdelené do dvoch stupňov. Od roku 2026 však slovenské školy prejdú na rozdelenie do troch vzdelávacích cyklov. Poľsko aj Slovensko sa snažia zahrnúť jeden rok predškolského vzdelávania do povinnej školskej dochádzky. V Poľsku a na Slovensku sú pre školy záväzné učebné osnovy (štandardy) pre vzdelávaciu oblasť Človek a svet práce stanovené štátom, s flexibilitou iba v rozvrhnutí vyučovacích cieľov pre danú vzdelávaciu oblasť. Naproti tomu Česká republika ponúka flexibilnejšie učebné osnovy (Lukáčová, Bánesz & Komárová, 2025).

Kurikulum je neodmysliteľne spojené so sociálnym kontextom. Celkový historický, kultúrny, ekonomický a politický vývin ovplyvňuje výučbu aj učenie sa. Spomínané procesy sú stálymi determinantmi kurikulárnych zmien (Fridrichová, 2009). Dnes sa čoraz častejšie nehovorí len o školských reformách, ale o vzdelávacej reforme alebo transformácii vzdelávania. Podľa Vlčka a Janíka (2010) pri

transformácii vzdelávania ide o hlbokú a dlhodobú zmenu, ktorá sa týka celého vzdelávacieho systému – od materských škôl až po vysoké školy. Už to nie sú len jednorazové zmeny, ale postupný vývoj, ktorý zahŕňa nové metódy, technológie a hodnoty vo vzdelávaní.

Výskumy ukazujú, že postoje učiteľov k zmene majú výrazný vplyv na to, či sa reforma reálne uskutoční. Učitelia, ktorí majú pocit podpory, dôverujú svojmu vedeniu a vnímajú hodnotu zmien, sú ochotnejší prispôbiť svoje vyučovanie požiadavkám vyplývajúcim z reformy. Medzi faktory, ktoré zvyšujú ich motiváciu, patria najmä: rozvoj hodnôt a presvedčení (Anderson, 1995), sebavedomie a profesionálna sebadôvera (Hargreaves, 1991), autonómia v rozhodovaní a spoločné hodnoty na škole (Wu, 2015). Cheung a Wong (2011) zistili, že učitelia, ktorí sa stotožnili so zmenami realizovanými v rámci reformy, preniesli tieto zmeny aj do reálnej výučby. To sa prejavilo v ich nových učebných stratégiách, vo väčšom zohľadňovaní rozmanitosti medzi žiakmi, v inom spôsobe hodnotenia, ako aj v prijatí rozšírenej úlohy učiteľa ako facilitátora, sprievodcu a podporovateľa učenia.

2 Reformné zmeny na Slovensku

Regionálne školstvo na Slovensku aktuálne prechádza významnými reformami, ktoré zahŕňajú nové členenie jednotlivých ročníkov na základných školách a revidiu obsahu jednotlivých vzdelávacích oblastí (Hašková & Lukáčová, 2022).

Medzi hlavné dôvody, prečo sú reformy nevyhnutné, môžeme zaradiť napríklad zlé výsledky žiakov základných škôl v medzinárodných testovaniach (PISA, TIMSS) alebo predimenzovanosť, nekoordinovanosť učiva v jednotlivých vyučovacích predmetoch. Reformné snahy na Slovensku prebiehajú už viac ako dve desaťročia, príkladom týchto snáh môže byť Národný program výchovy a vzdelávania známy pod názvom Milénium, kurikulárna reforma realizovaná v roku 2008 a následne sčasti revidovaná v roku 2015 atď. Napriek rôznym iniciatívam a pokusom o optimalizáciu učiva sa však výsledky slovenských žiakov v medzinárodnom meradle nezlepšili. Naopak, medzinárodné testovania (napr. PISA) ukazujú, že úroveň vedomostí žiakov klesá a Slovensko sa nachádza pod priemerom krajín OECD (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2023c).

Zmena kurikula, ktorá sa má na slovenských školách realizovať od r. 2026, by mala žiakom umožniť nielen zapamätať si fakty, ale najmä rozvíjať praktické zručnosti, kritické myslenie a schopnosť učiť sa celý život. Slovensko tak má jedinečnú príležitosť zlepšiť nielen školstvo, ale aj budúcnosť celej krajiny.

3 Reforma vzdelávacej oblasti Človek a svet práce na 1. stupni ZŠ – 1. a 2. cyklus

Jedným z hlavných prvkov tejto reformy je nový Štátny vzdelávací program (ŠVP), ktorý bol schválený v marci 2023 a postupne sa uvádza do praxe. Všetky základné školy budú podľa neho povinne vyučovať od školského roka 2026/2027, a to od prvého ročníka prvého cyklu (Vzdelávanie 21. storočia, 2024; Bútora, 2023). Nový ŠVP je nasledovníkom inovovaného ŠVP účinného od 1. septembra 2015, súčasťou ktorého je oblasť technického zamerania (Človek a svet práce) doposiaľ obsiahnutá na primárnom stupni v predmete pracovné vyučovanie (Štátny pedagogický ústav, 2015). Podľa nového ŠVP základné vzdelávanie trvá deväť rokov a je rozdelené do troch po sebe nasledujúcich vzdelávacích cyklov, pričom prvý cyklus zahŕňa 1. až 3. ročník, druhý cyklus zahŕňa 4. a 5. ročník, tretí cyklus zahŕňa 6. až 9. ročník. Každý cyklus má vlastné vzdelávacie štandardy, ktoré určujú, čo sa majú žiaci naučiť (obsah vzdelávania) a aké zručnosti majú dosiahnuť (výkon vzdelávania) na konci daného cyklu. Obsah vzdelávacej oblasti Človek a svet práce sa zameriava na tri hlavné komponenty, ktorými sú Technika, Podnikavosť a iniciatívnosť a Kariérová výchova (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2023b).

V komponente **Technika v rámci 1. cyklu** vzdelávania si žiaci na 1. stupni osvojujú poznatky o rôznych druhoch materiálov a o ich využití v praxi. Učia sa rozpoznávať a skúmať vlastnosti modelovacích materiálov, konštruovať, porovnávať prírodné, technické aj odpadové materiály, pričom sa zameriavajú na ich využiteľnosť a vlastnosti. Zároveň sa oboznamujú s papierom a kartónom – ich druhmi, vlastnosťami, surovinami na výrobu a možnosťami použitia. Získavajú základné poznatky aj o textile – jeho druhoch, vlastnostiach a spracovaní. Žiaci skúmajú drevo, jeho mechanické vlastnosti, spôsob opracovania a využitie. Učia sa o kovochoch – ich druhoch, spracovaní a využití v každodennom živote. Zisťujú, aké sú vlastnosti a možnosti využitia plastov a zoznamujú sa aj s technikou v domácnosti a doprave, ktorú stretávajú v bežnom živote. Komponent **Kariérová výchova** je zameraný na to, aby žiaci vedeli charakterizovať rôzne povolania, poznávali vlastné záľuby, schopnosti a hodnoty, a učili sa orientovať v základných pojmochoch ako pracovná činnosť, pracovné prostredie a podobne. Postupne si osvojujú aj hodnoty, ktoré súvisia s pracovným životom – zodpovednosť, vytrvalosť, spoľahlivosť, spolupráca. Zároveň majú možnosť prezentovať svoje záujmy a úspechy – napríklad prostredníctvom rozhovorov, vytváraním projektov alebo projektových

výstupov – a prepájať ich s povolaniami či remeslami, kde by sa ich záľuby mohli uplatniť. **Podnikavosť a iniciatívnosť**, ako tretí komponent vzdelávacej oblasti Človek a svet práce, sa venuje oblastiam ako základy finančnej gramotnosti, stanovovanie cieľov a rozvoj vlastných nápadov. Žiaci sa učia byť aktívni, tvoriví a zodpovední, rozpoznávať vlastné nápady a pretavovať ich do konkrétnych činností alebo jednoduchých projektov. Získavajú tiež schopnosť plánovať, spolupracovať, vyhodnocovať svoju činnosť a učiť sa zo skúseností (Štátny pedagogický ústav, 2015; Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2023b)

V komponente **Technika** si žiaci na 1. stupni **počas 2. cyklu** rozširujú svoje poznatky o technických materiáloch, ako sú papier, kartón a lepenka. Skúmajú ich chemické a fyzikálne vlastnosti, spôsoby výroby, využitie v praxi a možnosti recyklácie. Učia sa rozpoznávať konštrukcie v bežnom živote a skúmajú rozdiely medzi tradičným a moderným technickým prostredím. Prakticky si osvojujú zručnosti zhotovením darčkových alebo úžitkových výrobkov, prípadne regionálnych suvenírov z rôznych technických materiálov. Zároveň sa učia navrhovať a zostaviť jednoduché elektrické obvody, ako aj konštruovať jednoduché elektronické, mechanické alebo robotické zariadenia. V rámci rozvoja technického myslenia vytvárajú aj základné 2D zobrazenia technických objektov.

Komponent **Kariérová výchova** pozornosť zameriava na sebareflexiu a spätnú väzbu – žiaci sa učia poznať a pomenovať svoje silné stránky a premýšľať nad tým, ako ich môžu využiť pri budúcom výbere povolania. Rozvíjajú si kariérové portfólio, kde zhromažďujú osobné aj pracovné materiály, ktoré im pomáhajú pripraviť sa na vlastnú sebareprezentáciu a rozvoj potenciálu.

Tretí komponent, **Podnikavosť a iniciatívnosť**, sa sústreďuje na schopnosť vybrať a zrealizovať vlastný nápad. Žiaci sa učia vybrať najvhodnejší nápad na realizáciu, naplánovať si prácu pomocou časového harmonogramu, zvoliť potrebné materiály a pomôcky a následne uskutočniť projekt. Po dokončení svojej práce sa venujú reflexii – hodnotia výsledok, spoluprácu v tíme, pomenúvajú úspechy a rezervy, a navrhujú možnosti zlepšenia. Zároveň sa oboznamujú so zásadami zodpovedného správania a efektívneho využívania zdrojov, ako aj so základmi odmeňovania za prácu, napríklad vo forme mzdy. Žiaci vedia vysvetliť aj význam financií v živote jedinca, rodiny a spoločnosti (Pupala, B., & Fridrichová, P., 2022; Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2023a).

Komponenty **Kariérová výchova** a **Podnikavosť a iniciatívnosť** sú svojím obsahom úplnou novinkou pre učiteľov primárneho stupňa vzdelávania a preto bude potrebné učiteľov na tieto zmeny pripraviť.

4 Cieľ a výskumný dizajn

Výsledky viacerých výskumov hovoria o tom, že úspech realizácie kurikulárnej reformy z veľkej časti závisí od pripravenosti učiteľov na reformné zmeny. Ako upozorňujú autori ako Fullan (2007, 2010), Brundrett a Duncan (2011) či Cheng (1994), reformu nestačí len naplánovať – treba ju aj prežiť a prijať.

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť názory učiteľov primárneho vzdelávania na ich odbornú pripravenosť vyučovať nový obsah predmetu človek a svet práce, ktorý nahrádza doterajší predmet pracovné vyučovanie na ZŠ a tak identifikovať témy, ktoré by mali byť obsahom vzdelávania učiteľov v rámci implementácie reformy.

Pre splnenie cieľa sme sa snažili odpovedať na výskumné otázky:

VO1: Ktoré tematické celky považujú učitelia za najľahšie z pohľadu ich kompetentnosti vyučovať ich?

VO2: Ktoré tematické celky považujú učitelia za najťažšie z pohľadu ich kompetentnosti vyučovať ich?

VO3: Ktoré témy by mali byť obsahom kurzov, aby boli učitelia techniky dobre pripravení na implementáciu nového kurikula?

Ako výskumný nástroj sme zvolili dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý obsahoval nasledovné položky:

- Demografické údaje: kraj, vek, kvalifikácia.
- Ohodnoťte na škále 1–5 (1-výborne, 5-nedostatočne) Vaše kompetencie vyučovať nasledovné tematické celky schváleného predmetu človek a svet práce, komponent Technika (1. + 2. cyklus) od r. 2026: [Poznávanie vlastností modelovacích materiálov, Poznávanie vlastností a možností využitia prírodných, technických ako aj odpadových materiálov, Papier a kartón - druhy, vlastnosti, základné suroviny na výrobu papiera, využitie, Textil - základné druhy, vlastnosti, spracovanie, možnosti a spôsoby využitia, Drevo - mechanické vlastnosti, základy opracovania a využitie, Kovy - druhy, vlastnosti, spracovanie a možnosti využitia, Skúmanie vlastností plastov, Poznávanie techniky v domácnosti, v doprave, Konštruovanie, Konštrukcie okolo nás, Skúmanie tradičných a moderných technických prostredí].
- Ohodnoťte na škále 1–5 (1-výborne, 5-nedostatočne) Vaše kompetencie vyučovať nasledovné tematické celky schváleného predmetu človek a svet práce, komponent Kariérová výchova (1. + 2. cyklus) od r. 2026: [Charakterizovanie

vybraných povolání, Poznávanie vlastných záľub a hodnôt, Sebareflexia a spätná väzba, Kariérové portfólio ako nástroj rozvoja potenciálu žiaka]

- Ohodnotte na škále 1–5 (1-výborne, 5-nedostatočne) Vaše kompetencie vyučovať nasledovné tematické celky schváleného predmetu človek a svet práce, komponent Podnikavosť a iniciatívnosť (1. + 2. cyklus) od r. 2026: [Stanovenie cieľov a tvorba nápadu, Základy finančnej a ekonomickej gramotnosti, Výber nápadov, Ľudská práca a jej vplyvy]

Položky zamerané na hodnotenie kompetencií učiteľov vyučovať jednotlivé tematické celky, boli viazané k tematickým celkom, ktoré v budúcnosti budú v predmete človek a svet práce v 1. a 2. cykle základnej školy. Dotazník bol elektronický a poslaný mailom na všetky základné školy (1 186 škôl) (Štatistická ročenka, 2023). Požiadavkou dotazníka bolo, aby ho vyplnil učiteľ (učitelia) primárneho vzdelávania. Získali sme 196 úplne vyplnených dotazníkov.

5 Výsledky výskumu

Najväčšiu časť respondentov tvorili obyvatelia Prešovského kraja, a to 41 respondentov, čo predstavuje 21 % z celkovej vzorky (tabuľka 1). Nasleduje Nitriansky kraj s 35 respondentmi (18 %) a Košický a Žilinský kraj s rovnakým počtom 32 a 31 respondentov, teda 16 % pre každý z nich. Najmenej zastúpené boli Trenčiansky kraj (11 respondentov, 6 %) a Bratislavský kraj (9 respondentov, len 4 % z celkovej vzorky).

kraj	rel. početnosť (%)
Banskobystrický kraj	11 %
Bratislavský kraj	4 %
Košický kraj	16 %
Nitriansky kraj	18 %
Prešovský kraj	21 %
Trenčiansky kraj	6 %
Trnavský kraj	8 %
Žilinský kraj	16 %

Tabuľka č. 1: Štruktúra respondentov podľa krajov.

Veková štruktúra výskumnej vzorky bola nasledovná: 11 % učiteľov do 30 rokov, 19 % učiteľov od 31 do 40 rokov, 34 % od 41 do 50 rokov, 33 % od 51 do 60 rokov a 3 % respondentov nad 60 rokov.

Zo 196 respondentov bolo 61 % kvalifikovaných pre učiteľstvo primárneho vzdelávania. Ostatných 39 % respondentov uvádzalo učiteľskú kvalifikáciu pre výučbu iných predmetov (najčastejšie biológia, chémia, technika), kvalifikáciu špeciálneho pedagóga alebo vychovávateľa. Ide o vysoký počet nekvalifikovaných učiteľov, čo je však v ostatných rokoch jednou z najväčších slabín slovenského školstva vo všetkých skupinách učiteľov (Pavelka, 2018).

Ďalej sme zisťovali, ako sú pripravení učitelia vyučovať jednotlivé tematické celky predmetu človek a svet práce podľa schváleného štátneho vzdelávacieho programu, ktorý začne platiť na Slovensku od septembra r. 2026. Respondenti mohli ohodnotiť svoje kompetencie vyučovať daný tematický celok na škále 1–5: (1-výborne, 5-nedostatočne).

Vyhodnotenie jednotlivých tematických celkov sme uskutočnili po jednotlivých komponentoch a tematických celkoch. Nakoľko sa respondenti vyjadrovali spolu k 13 tematickým celkom, uvádzame len základné charakteristiky jednotlivých položiek so slovným komentárom a graficky ilustrujeme najdôležitejšie zistenia, ktoré sa viažu k odpovediam na výskumné otázky. Základné charakteristiky uvádza tabuľka 2.

V doterajšom predmete pracovné vyučovanie sa žiaci už učili o vlastnostiach rôznych materiálov. Novinkou na prvom stupni **v komponente Technika** je však špeciálne zameranie na modelovacie materiály. Učitelia si v tejto oblasti nie sú úplne istí, len štvrtina z nich sa cíti výborne pripravená a ďalších 41 % veľmi dobre. Pri všeobecnom poznávaní vlastností materiálov už učitelia cítia väčšiu istotu. Takmer polovica (46 %) hodnotí svoje vedomosti a schopnosti veľmi dobre a tretina (33 %) dokonca výborne. Nikto si nemyslí, že by na výučbu tejto témy nemal dostatočné znalosti.

Papier a kartón sú ako materiály na tvorbu medzi žiakmi na prvom stupni obľúbené a poznajú ich už z materskej školy. Aj učitelia sa cítia pri ich vyučovaní veľmi isto – polovica si myslí, že to zvládajú výborne a tretina veľmi dobre.

S textilom majú učitelia na prvom stupni tiež dosť skúseností a žiaci sa s ním stretli už v škôlke. Viac ako tretina (36 %) učiteľov hodnotí svoje schopnosti pracovať s textilom ako výborné a podobný počet (37 %) ako veľmi dobré.

Komponent/ tematický celok Technika	priemer	štandard. chyba	medián	modus	smerodajná odchýlka	rozptyl
Modelovacie materiály	2,20	0,07	2	2	0,95	0,90
Vlastnosti materiálov	1,92	0,06	2	2	0,81	0,66
Papier a kartón	1,71	0,06	1,5	1	0,85	0,72
Textil	1,97	0,07	2	2	0,93	0,87
Drevo	2,29	0,07	2	2	0,96	0,91
Kovy – druhy, vlastnosti, spracovanie a možnosti využitia	2,72	0,08	3	2	1,10	1,22
Skúmanie vlastností plastov	2,54	0,07	2	2	1,03	1,07
Poznávanie techniky v domácnosti, v doprave	2,09	0,07	2	2	0,96	0,91
Konštruovanie	2,36	0,07	2	2	1,02	1,04
Konštrukcie okolo nás	2,45	0,08	2	2	1,05	1,11
Skúmanie tradičných a moderných technických prostredí	2,37	0,08	2	2	1,05	1,10
Kariérová výchova						
Charakterizovanie vybraných povolání	1,86	0,07	2	1	0,93	0,87
Poznávanie vlastných záľub a hodnôt	1,77	0,07	2	1	0,91	0,84
Sebareflexia a spätná väzba	1,88	0,07	2	1	0,91	0,82
Kariérové portfólio ako nástroj rozvoja potenciálu žiaka	2,25	0,06	2	2	0,87	0,75
Podnikavosť a iniciatívnosť						
Stanovenie cieľov a tvorba nápadu	2,16	0,07	2	2	0,91	0,83
Základy finančnej a ekonomickej gramotnosti	2,14	0,07	2	2	0,90	0,81
Výber nápadov	2,03	0,07	2	2	0,91	0,83
Ľudská práca a jej vplyvy	1,94	0,06	2	2	0,88	0,78

Tabuľka č. 2: Popisné charakteristiky jednotlivých tematických celkov.

Drevo je už zložitejší materiál na poznávanie a prácu. Aj keď žiaci pracujú len s tenkými kúskami, konárikmi alebo kôrou, učiteľ musí ovládať aj zložitejšie postupy ako rezanie, brúsenie a podobne. Na prácu s drevom je tiež potrebná aj vhodná miestnosť, napríklad dielňa. To všetko mohlo ovplyvniť hodnotenie kom-

petencií učiteľov. Štyridsať percent z nich sa cíti veľmi dobre pripravených, päťna výborne a takmer tretina dobre. Vzhľadom na to, koľko bolo vo výskumne vzorke nekvalifikovaných učiteľov, je toto hodnotenie primerané. Zároveň sa táto téma už vyučovala v pracovnom vyučovaní, takže učitelia by na ňu mali byť pripravení už z pregraduálnej prípravy.

Podobne je to aj s kovovými materiálmi, kde je novinkou iba poznávanie ich vlastností a možnosti recyklácie. Práve kvôli novým témam pri práci s kovmi sa pravdepodobne len malá časť učiteľov (12 %) cíti výborne pripravená, tretina veľmi dobre a takmer tretina dobre. Veľa učiteľov (štvrtina) si myslí, že ich vedomosti sú len dostatočné alebo dokonca nedostatočné, čo znamená, že na túto tému nie sú odborne pripravení.

Plasty sú v súčasnosti veľmi používané a s tým súvisia dôležité témy ako triedenie a recyklácia, ktoré by sa mali učiť na druhom stupni základnej školy. Je pozitívne, že viac ako polovica učiteľov (55 %) hodnotí svoje vedomosti o plastoch ako veľmi dobré alebo výborné. Necelá tretina si myslí, že sú dobré a len malá časť, že sú dostatočné alebo nedostatočné. Aj tu je však priestor na zlepšenie kompetencií učiteľov v rámci prípravy na reformu.

Poznávanie techniky v domácnosti a doprave bolo súčasťou pracovného vyučovania aj doteraz. Kvalifikovaní učitelia by na túto tému mali byť pripravení zo štúdia. Väčšina z nich (70 %) hodnotí svoje vedomosti ako veľmi dobré alebo výborné. Len malá časť si myslí, že sú dostatočné alebo nedostatočné.

Téma Konštrukcie sa zameriava na poznávanie budov a objektov v okolí. Žiaci sa tiež učia stavať jednoduché konštrukcie z rôznych materiálov alebo stavebníc. Táto téma bola tiež súčasťou pracovného vyučovania, takže učitelia by na ňu mali byť pripravení. Väčšina z nich (viac ako polovica) hodnotí svoje vedomosti ako veľmi dobré alebo dobré. Tí, ktorí sa cítia menej istí, sú nekvalifikovaní učitelia. Podobne je to aj s témou Konštrukcie okolo nás.

Napriek tomu, že téma Skúmanie tradičných a moderných technických prostredí je náročná, učitelia ju hodnotili pomerne dobre. Zameriava sa na poznávanie moderných technických vymožeností, od jednoduchých elektrických obvodov až po umelú inteligenciu. Niektoré časti tohto tematického celku už boli v pracovnom vyučovaní (napr. jednoduché elektrické obvody), preto väčšina učiteľov (86 %) hodnotí svoje kompetencie ako dobré.

V rámci **komponentu Kariérová výchova** sú plánované v novom kurikule štyri hlavné témy. Niektoré z týchto tém už boli súčasťou inovovaného pracovného vyučovania od roku 2015, zatiaľ čo iné budú pre učiteľov úplne nové. Poznávanie

povolani je učiteľom na prvom stupni blízke, pravdepodobne aj preto, že sa táto téma objavuje aj v iných predmetoch, ako napríklad v prvouke. Väčšina učiteľov (95 %) sa cíti na túto tému dobre pripravená. Podobne pozitívne hodnotia učitelia aj svoju pripravenosť na tému Poznávanie vlastných záľub a hodnôt. Táto téma úzko súvisí s obsahom etickej a náboženskej výchovy, preto až 94 % učiteľov hodnotí svoje kompetencie dobre. Sebareflexia ako súčasť cieľenej spätnej väzby a princípy jej poskytovania, ako aj vyjadrovanie myšlienok a pocitov, sú novým obsahom predmetu Človek a svet práce a súvisia s rozhodovaním žiaka o jeho budúcej profesijnej orientácii. Učitelia hodnotia svoje kompetencie v tejto oblasti pozitívne, pričom väčšina z nich (77 %) sa cíti byť na ňu výborne alebo veľmi dobre pripravená. Tvorba kariérového portfólia žiakov je v plánovanom kurikule tiež novinkou. Učitelia na prvom stupni s tvorbou takýchto portfólií nemajú skúsenosti, preto len menšia časť z nich (19 %) hodnotí svoje kompetencie v tejto oblasti ako výborné. Väčšina (75 %) sa cíti byť na túto tému veľmi dobre alebo dobre pripravená. Dá sa predpokladať, že po preškolení a vysvetlení problematiky tvorby kariérových portfólií by sa kompetencie učiteľov v tejto oblasti mohli výrazne zlepšiť.

V komponente **Podnikavosť a iniciatívnosť** sú naplánované štyri hlavné témy. Téma Stanovenie cieľov a tvorba nápadu je pre učiteľov nová. Hoci sa v pracovnom vyučovaní realizovali aktivity, ktoré mali s touto témou súvis, nebola problematika cieľov a nápadov explicitne do obsahu zahrnutá. Napriek tomu sa väčšina učiteľov (92 %) cíti byť na túto tému dobre pripravená.

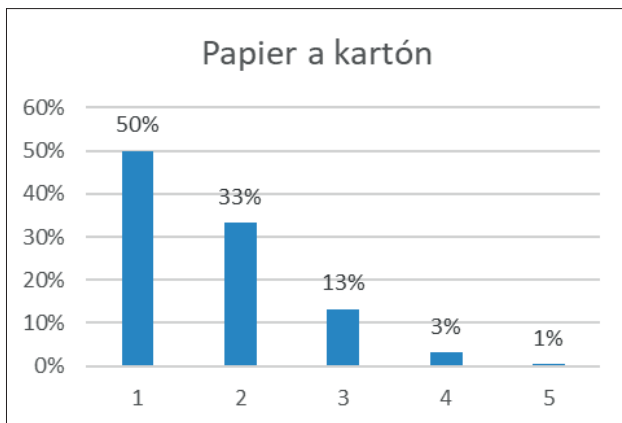
Základy finančnej a ekonomickej gramotnosti sa v novom kurikule už neobjavujú len ako prierezová téma, ale ako samostatná časť predmetu Človek a svet práce. Niektoré jej časti (napríklad recyklácia) sa už predtým preberali v prvouke, no základy finančnej gramotnosti boli skôr súčasťou matematiky. Preto je hodnotenie pripravenosti učiteľov podobné ako pri predchádzajúcej téme - väčšina učiteľov (92 %) sa cíti byť dobre pripravená. Téma Výber nápadov sa opakuje aj v druhom cykle. Zameriava sa na dôležitosť plánovania a časového manažmentu pri práci. Hoci je táto problematika prirodzenou súčasťou praktických činností žiakov, v novom kurikule je zahrnutá ako samostatná téma. Veľká väčšina učiteľov (94 %) sa cíti byť na túto tému dobre pripravená. Obsahom posledného tematického celku je vplyv ľudskej práce na životné prostredie, zodpovedné hospodárenie s peniazmi a zdrojmi, zodpovednosť za úlohy a stanovenie odmeny za prácu (MŠVVaM SR, 2023 C). Aj v tejto oblasti sa drvivá väčšina učiteľov (96 %) cíti byť dobre pripravená.

6 Odpovede na výskumné otázky

V rámci výskumu sme si položili tri výskumné otázky. Po vyhodnotení odpovedí respondentov môžeme formulovať odpovede.

VO1: Ktoré tematické celky považujú učitelia za najľahšie z pohľadu ich kompetentnosti vyučovať ich?

Najviac istoty cítia učitelia pri výučbe tematického celku Papier a kartón (priemer 1,71, modus 1). Až 50 % respondentov vyslovilo názor, že svoje kompetencie v tejto oblasti hodnotia výborne (obrázok 1). Tieto materiály boli používané aj v minulosti pri výučbe predmetu pracovné vyučovanie a zároveň sú to materiály, s ktorými vedia pracovať a poznajú ich vlastnosti aj učitelia, ktorí nemajú kvalifikáciu na výučbu žiakov primárneho stupňa vzdelávania. Materiál potrebný na výučbu sa dá ľahko zakúpiť, pomôcky potrebné na prácu s papierom sú dostupné a technológie práce s papierom nie sú zložité. Kvalifikovaní učitelia primárneho vzdelávania prichádzajú na štúdium z bakalárskeho štúdia predškolskej a elementárnej pedagogiky, v rámci ktorej sa učia pracovať s materiálmi ako papier, textil modelovacie materiály. To všetko môže byť dôvodom, prečo učitelia hodnotili svoje kompetencie pozitívne.

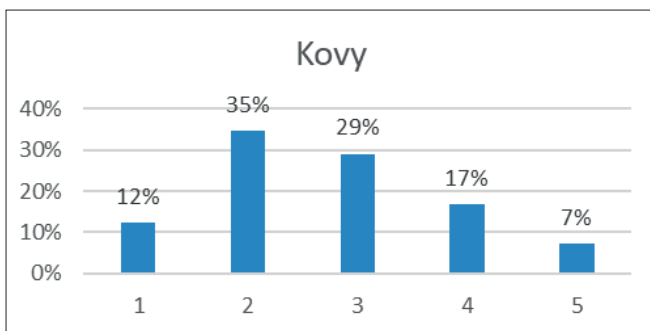

Obr. č. 1: Hodnotenie kompetencií v tematickom celku Papier a kartón.

Ďalším tematickým celkom, pre výučbu ktorého hodnotili svoje kompetencie učitelia veľmi dobre, bolo Poznávanie vlastných záľub a hodnôt (priemer 1,77, modus 1) a Charakterizovanie vybraných povolání (priemer 1,88, modus 1). Ide o tematické celky, ktoré aj z pohľadu nekvalifikovaných učiteľov môžu byť na výučbu jednoduché, nevyžadujú špeciálne odborné vedomosti a zručnosti.

VO2: Ktoré tematické celky považujú učitelia za najťažšie z pohľadu ich kompetentnosti vyučovať ich?

Problematika kovových materiálov je tematickým celkom, v ktorom respondenti hodnotili svoje kompetencie najhoršie (priemer 2,72, modus 2, medián 3). Iba 12 % respondentov hodnotí kompetencie v oblasti práce s kovmi ako výborné, 35 % ako veľmi dobré (obrázok 2). Naopak, až 7 % respondentov priznáva, že ich kompetencie v tejto oblasti sú nedostatočné. Môže to byť zapríčinené tým, že táto téma vyžaduje veľa odborných vedomostí, ktorými disponujú len kvalifikovaní učitelia a zároveň je náročná na materiálne zabezpečenie – materiálu a náradia potrebného na prácu napr. s drôtom. Podobne tematické celky orientované na poznávanie plastov a prácu s plastmi (priemer 2,54, modus 2), resp. poznávanie a tvorbu konštrukcií (priemer 2,45, modus 2) sú tematickými celkami, ktoré vyžadujú odborné vedomosti, zručnosti a materiálne zabezpečenie pre ich kvalitnú výučbu. To všetko môžu byť dôvody, prečo ich učitelia považujú za náročné z pohľadu ich kompetencií.

Obř. ř. 2: Hodnotenie kompetencií v tematickom celku Kovy.

VO3: Ktoré témy by mali byť obsahom kurzov, aby boli učitelia techniky dobre pripravení na implementáciu nového kurikula?

Učitelia hodnotili najhoršie svoje kompetencie pre výučbu tematických celkov Kovy, Plasty a Konštrukcie. Preto aj obsahy kurzov by mali byť zamerané prednostne na tieto témy.

7 Diskusia a záver

Výsledky dotazníka (Cronbachova $\alpha = 0,96$) predstavujú dôležitý zdroj poznatkov pre formovanie efektívnejšej podpory učiteľov primárneho vzdelávania v rámci vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. Zistené preferencie a identifikované potreby poukazujú na kľúčové oblasti, na ktoré by sa mali zamerať tvorcovia vzdelávacej politiky, poskytovatelia ďalšieho vzdelávania (najmä NIVAM a externé inštitúcie) a samotné vedenia škôl. Učitelia s dobre zvládnutými odbornými kompetenciami sú totiž dôležitým prvkom úspešnej implementácie nového kurikula. K podobným záverom prišli autori Umar a Mardesia (2023), ktorí zistili, že existuje významná korelácia medzi pedagogickou a odbornou kompetenciou učiteľov a implementáciou učebných osnov. Zvyšovanie pedagogickej a odbornej kompetencie učiteľov je kľúčové pre úspešnú implementáciu inovovaných učebných osnov.

V súvislosti s implementáciou nového kurikula do základných škôl odporúčame:

Zvýšenie informovanosti učiteľov. Je potrebné implementovať účinnejšie komunikačné stratégie na informovanie učiteľov o existujúcich a pripravovaných kurzoch. Využiť rôzne kanály (online platformy, e-mail, webináre, regionálne stretnutia) a zabezpečiť, aby informácie boli ľahko dostupné a zrozumiteľné.

Rozšírenie tematickej diverzity kurzov. Ponuka kurzov by mala reflektovať široké spektrum záujmov učiteľov, ktoré sa prejavili v dotazníku. Okrem tradičných tém (práca s materiálmi, metodika) je dôležité posilniť ponuku v moderných oblastiach, ako sú konštruovanie, finančná gramotnosť, digitálne technológie (vrátane 3D tlače), kariérová výchova a podnikavosť.

Cielenie na špecifické potreby učiteľov. Identifikovaná skupina učiteľov (viac ako 10 %), ktorá nevedela špecifikovať svoje záujmy, si vyžaduje osobitnú pozornosť. Pre týchto učiteľov by mohli byť vhodné komplexnejšie úvodné kurzy zamerané na prehľad obsahu a cieľov novej vzdelávacej oblasti, prípadne diagnostické nástroje na identifikáciu ich individuálnych vzdelávacích potrieb.

Podpora inovatívnych foriem vzdelávania. Okrem tradičných prezenčných kurzov je vhodné zvážiť ponuku online kurzov, webinárov, blended learningových formátov, mentoringu a peer-learningových aktivít, ktoré môžu byť pre učiteľov flexibilnejšie a dostupnejšie. Podobné odporúčanie formulujú aj autori výskumu zameraného na potreby profesionálnej identity učiteľov odborných škôl v 21. storočí, ktorí navrhujú rozšíriť a zlepšiť odborné kompetencie učiteľov prostredníctvom sebarozvojového vzdelávania a kontinuálneho profesionálneho rozvoja organizovaného rozmanitými formami (Nurtanto et al, 2022).

Záverom možno konštatovať, že efektívna implementácia kurikulárnej reformy v oblasti Človek a svet práce si vyžaduje komplexný a koordinovaný prístup (Zimmerman, 2006; Terhart, 2013), ktorý zohľadňuje potreby a preferencie učiteľov v praxi. Investícia do ich ďalšieho vzdelávania a podpora ich profesijného rozvoja je kľúčová pre zvyšovanie kvality vzdelávania a úspešné napĺňanie cieľov tejto vzdelávacej oblasti.

Dôležitou oblasťou je aj príprava budúcich učiteľov primárneho vzdelávania pre vzdelávaciu oblasť Človek a svet práce. Univerzity pripravujúce učiteľov primárneho vzdelávania by mali reagovať na zmeny kurikula základných škôl inováciou študijných plánov učiteľov tak, aby reflektovali uvedené kurikulárne zmeny. V predmetoch orientovaných na vzdelávaciu oblasť Človek a svet práce odporúčame posilniť výučbu pracovných zručností s materiálmi (predovšetkým kovmi a plastmi) a stavebnicami. Noví učitelia primárneho vzdelávania by už mali byť na inovované kurikulum pripravení tak, aby zvládli jeho úspešnú implementáciu do praxe.

Článok je výsledkom riešenia projektu KEGA 018UKF-4/2023 Ďalšie vzdelávanie učiteľov vzdelávacej oblasti Človek a svet práce.

8 Literatúra

- Anderson, R. D. (1995). Curriculum reform: Dilemmas and promise. *Phi Delta Kappa. International Stable*, 77(1), s. 33–36.
- Brundrett, M., & Duncan, D. (2011). Leading curriculum innovation in primary schools. *Management in Education*, 2 (3), s. 119–124.
- Bútora, D. (2023). *Kurikulárna reforma sa stáva realitou. Schválili sme nový štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie.* Dostupné z: <https://www.minedu.sk/d-butora-kurikularna-reforma-sa-stava-realityou-schvalili-sme-novy-statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie/>
- Fridrichová, P. (2009). Kurikulum etickej výchovy v primárnom vzdelávaní. *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2(3), 43– 54.

- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change*. New York: Teachers College Press.
- Fullan, M. (2010). The big ideas behind whole system reform. *Education Canada*, 50 (3), s. 24–27.
- Hargreaves, A. (1991). Curriculum reform and the teacher. *The Curriculum Journal*, 2(3), s. 249–258.
- Hašková, A., & Lukáčová, D. (2022). Discussion of the intentions of curricular reform in Slovakia in the context of teaching technology in primary schools. *Journal of Technology and Information Education*, 14(1), s. 1–16. ISSN 1803-537X. DOI: 10.5507/jtie.2022.007
- Cheng, Y. Ch. (1994). Effectiveness of curriculum change in school: An organizational perspective. *International Journal of Educational Management*, 8(3), s. 26–34.
- Cheung, A. C. K., & Wong, P. M. (2011). Effects of school leaders' and teachers' agreement with the curriculum reform on curriculum development progress and student learning in Hong Kong. *Journal of Educational Management*, 25(5), s. 453–473.
- Kresla, J. (2010). *Reforma kurikula na Slovensku v komparatívnom kontexte*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta Inštitút anglistiky a amerikanistiky, 1(1), s. 102–121. DOI: 10.2478/v10159-010-0005-6
- Lukáčová, D., Bánesz, G., & Komárová, K. (2025). The Curriculum of Technical Subjects in Primary Schools in Slovakia and Abroad. *R&E-SOURCE*, 12(1), s. 178–187.
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2023a). *Štátny vzdelávací program pre základné vzdelávanie*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11811_statny_vzdelavaci_program_pre_zakladne-vzdelavanie.pdf
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2023b). *Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11817_clovek-a-svet-prace.pdf
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2023c). *Zverejnenie výsledkov slovenských 15 ročných žiakov v medzinárodnej štúdii OECD PISA 2022*. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/zverejnenie-vysledkov-slovenskych-15-rocnych-ziakov-v-medzinarodnej-studii-oecd-pisa-2022/>
- Nurtanto, M., Sudira, P., Sofyan, H., Kholifah, N., & Triyanto, T. (2022). Professional Identity of Vocational Teachers in the 21st Century in Indonesia. *Journal of Engineering Education Transformations*, s. 30–36. <https://doi.org/10.16920/jeet/2022/v35i3/22085>
- Pavelka, J. (2018). Professional Eligibility of Teaching Technology at Basic Schools in Slovakia. *Edukacja – Technika – Informatyka*. 4(26), s. 246–251.
- Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. 6. rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 355 s.
- Pupala, B., & Fridrichová, P. (2022). *Vzdelávanie pre 21. storočie. Východiská zmien v kurikule základného vzdelávania*. Dostupné z: [Vychodiska-zmien-v-kurikule-zakladneho-vzdelavania.pdf](https://www.minedu.sk/data/files/11817_clovek-a-svet-prace.pdf)
- Štátny pedagogický ústav. (2015). *Inovovaný ŠVP pre 1. stupeň ZŠ*. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/files/sk/svp/inovovany-statny-vzdelavaci-program/inovovany-svp-1.stupen-zs/dodatok-c-7-2020/priloha-c-6-clovek-svet-prace.pdf>
- Terhart, E. (2013). Teacher resistance against school reform: reflecting an inconvenient truth. *School Leadership & Management*, 33(5), s. 486–500. <https://doi.org/10.1080/13632434.2013.793494>
- Umar, Y. O., & Mardesia, P. (2023). A Correlational Study: Pedagogical and professional competence of physical education teachers in relation to the implementation of the Merdeka curriculum. *Journal of Physical Education and Sport*, 23(12), s. 3325–3331.
- Vlček, P., & Janík, T. (2010). *Pedagogický výzkum v teorii a praxi. Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*. Brno: Paido.

- Vzdelávanie 21. storočia. (2024). *Školy v postupnom zavádzaní nového ŠVP*. Dostupné z: <https://vzdelavanie21.sk/skoly-postupne-zavadzanie-svp/>
- Wu, S. M. (2015). Development and application of the measures of school value, teacher autonomy, and teacher motivation. *The New Educational Review*, 39(1), s. 240–250.
- Zimmerman, J. (2006). Why some teachers resist change and what principals can do about it. *National Association of Secondary School Principals. NASSP Bulletin*, 90(3), s. 238–249.